

Sven Aggesens danskhed

- af Adam Wagner

*– Stig op af Graven, du Slægt, som døde!
Forkynd dit Fald og afmal din Brøde!
Advar os for Udslettelsens Dom,
Og viis os hvorfra din Frelse kom!*
B.S. Ingemann

Folket, nationen, nationalfølelsen og den nationale identitet fremstilles ofte som noget nyt og konstrueret. Denne opfattelse er i offentligheden i den grad slået fast som et faktum, at man kan henvise til det uden videre forklaring. I forbindelse med EU-integrationen støder man således tit på påstanden om den nationale identitets unge alder – af og til som slet skjult politisk middel: Hvis de europæiske folkeslag er relativt nye konstruktioner, vil der naturligvis ikke være meget til hinder for at opbygge en ny national identitet... den europæiske. Ligeledes er tidligere tiders historikere ofte blevet bebrejdet, at de gør folket til kernen i deres historieskrivning, idet folket af mange nutidige historieteoretikere regnes for en moderne konstruktion, hvorfor en sådan "nationalisering" af historien anses for en anakronisme. I stedet er der en tendens til at skrive historien udelukkende som kongers, staters, køns eller klassers historie.

En sådan opfattelse af nationalfølelse som noget nyt, som nok er mest udbredt blandt mere teoretisk orienterede historikere, sociologer, populærhistorikere og journalister og derfor også blandt mange lægfolk, kunne der gives mange eksempler på. Her blot et par:

Historikeren Uffe Østergård skriver fx:

Typisk for middelalderen og enevælden var epokernes kosmopolitiske præg. En dansk adelig følte sig mere

Adam Wagner

beslægtet med en svensk standsfælle end med en jysk eller sjællandsk bonde.¹

Journalisten Per Nyholm skriver således:

I Danmark bryder denne nationalfølelse igennem under Englandskrigene for 200 år siden.

(...) Sådan var Middelalderens tankegang. Man indrettede sig med fyrster og religioner, ikke med nationale forestillinger, som man var uvidende om.²

Konfronteret med den slags udtalelser må man undre sig over, at man i middelalderen faktisk opererede med begreberne *gens*, *natio* og *populus*, der kan betegne folkelige fællesskaber. Ja, *gens* betegner ligefrem et afstammingsfællesskab med fælles skikke og sprog; altså hvad vi ville kalde "et folk". Man havde sågar i middelalderen navne for diverse folkeslag, hvilket må betyde, at der har eksisteret sådanne (*Dani*, *Teutonici*, *Franci* m.v.), og at man har opfattet disse og ikke blot folks herskere som historiske aktører. At udtalelser som de to ovenfor citerede ikke udsiger noget sandt om det middelalderlige verdenssyn, bliver man altså hurtigt klar over, hvis man læser de middelalderlige kilder, eller hvis man for den sags skyld kaster et blik på den internationale forskning³.

At der også i middelalderen eksisterede et dansk folk, hvis kulturbærende lag forbandt sig med Danmark og danerne, må siges at være påvist og er egentlig ukontroversielt, efter at flere historikere i diverse afhandlinger og fremstillinger har behandlet spørgsmålet⁴, men stadig er der mange danske middelalderkilder, der ikke systematisk er blevet gennemgået med netop det nationale elements belysning for øje, og derfor – og da der stadig er folk, der endnu ikke har set eksempler nok til at opgive påstanden om, at danskheden er ung – skal det være denne afhandlings opgave således at gennemgå Sven Aggesens

¹ UFFE ØSTERGÅRD: *Europas ansigter. Nationale stater og politiske kulturer i en ny, gammel verden*. Viborg 1998. ss.48f.

² PER NYHOLM: Den nationale idé bag Balkans blodbad. *Morgenavisen Jyllands-Posten* 22/12 2002.

³ Se fx værkerne anført i denne artikels appendiks 1.

⁴ Se appendiks 2 for nyere litteratur.

Svend Aggesens danskhed

kortfattede historie fra slutningen af det 12. århundrede om Danmarks konger. Målet er at bidrage til forståelsen af middelalderens danskhed og nationale selvopfattelse, og håbet er, at denne forståelse vil bidrage til en svækkelse af modehistorikeres og journalisters autoritet på området til skade for den herskende vrangopfattelse af nationalitetens historie og danskhedens ælde.

En eventuel diskussion om kilderne til Sven Aggesens historiske værk vil jeg her lade ligge, da målet med denne afhandling ikke er at vurdere Sven som historieskriver eller værdien af hans værk som historisk beretning.

Overlevering og restitution

Sven Aggesens værk kendes i vore dage i to versioner⁵. Som de fleste middelalderlige tekster er også Svens overleveret os i form af afskrifter. Før trykkekunsten var afskrivning naturligvis eneste måde at kopiere eller mangfoldiggøre en tekst på, og alt for ofte har originalteksten ikke overlevet – er måske ikke regnet for noget – efter en afskrift var gjort. Vi ved, at kgl. historiograf Niels Krag i 1597 kom i besiddelse af det eneste påviseligt eksisterende Sven Aggesen-manuskript, der således indgik i universitetsbibliotekets samling. Dette middelalderlige manuskript, hvis eksistens ikke kan konstateres efter 1642, ligger efter al sandsynlighed til grund for de to versioner af teksten, vi kender i dag nemlig den af kgl. historiograf Stephanus Johannis Stephanius bearbejdede, trykte udgave fra Sorø 1642, og det af kgl. historiograf Claus Christoffersen Lyschander (eller én af dennes skriverkarle) i perioden mellem 1616 og 1619 gjorte håndskrift (i Arnamagnæanske Samling (AM) nr. 33,4¹⁰). Den trykte udgave er en meget omarbejdet – omskrevet om man vil – udgave af håndskriftforlægget; en omarbejdning der sandsynligvis er foretaget af Stephanius selv. Denne tekst giver ikke et sandt billede af, hvad der har stået i håndskriftforlægget, hvilket heller ikke kan rekonstrueres alene derefter, men det kan dog bruges til sammenligning med den anden tekstversion AM 33,4¹⁰. Denne er en dårlig afskrift af håndskriftforlægget foretaget af en ukyndig udi middelalderlatin –

⁵ Oplysningerne i dette afsnit bygger på følgende afhandling: KARSTEN CHRISTENSEN: *Om overleveringen af Sven Aggesens værker*. København 1978.

Adam Wagner

måske Lyschander selv. Vedkommende har tilsyneladende ikke haft kendskab til de middelalderlige forkortelser m.v. og har med afskriften begået en umiddelbart ulæselig tekst. Umiddelbart – for professor M. Cl. Gertz satte sig for at gennemskue afskriverens fejltyper og ad den vej rekonstruere tekstforlægget, der jo var gået tabt. Resultatet, der straks vandt bred anerkendelse, forelå i 1915. Ved dette grundlæggende arbejde blev den middelalderlige tekst, der lå tættest på Sven Aggesens egen, altså restitueret. En tekst der er en vigtig dansk middelalderkilde⁶.

Sven Aggesens væsentligste værk er hans kortfattede danmarkshistorie, men derudover har han også nedskrevet hirdens lov kaldet *Vederloven* samt opstillet en slægtstavle over Danmarks konger; denne sidste er dog ikke overleveret i sin helhed eller oprindelige form nogetsteds.

Sven Aggesen

Om Sven Aggesen selv vides kun, hvad man kan udlede af hans egne værker. Det fremgår heraf, at han var af stormandsæt. Hans farfader Christiern og fader Agge kæmpede i borgerkrigen på Erik Emunes side mod den siddende kong Niels⁷. Samme Christiern må det være, der i teksten om *Vederloven* nævnes under kong Niels at have forbrudt sig ved med draget sværd at tilføje en anden hirdmand sår. I denne sammenhæng nævnes det, at Svens farfadets ene broder Ascer var den første ærkebiskop i Lund, mens en anden broder var biskop i Viborg⁸. Ifølge den islandske *Knytlingesaga*, sandsynligvis skrevet engang mellem 1235 og 1300⁹, var nævnte ærkebiskop Ascer (*Özurr*) søn af Sven Thorgunnasen (*Sveinn Þorgunnusonar*)¹⁰, som tillige med sin broder Astrad (*Ástráðr*) forsvarede Knud den Hellige i kirken i Odense, da oprørerne stræbte denne efter livet¹¹. At Sven Aggesen, som flere af hans slægtninge således havde gjort, holdt til ved

⁶ Den latinske tekst (Gertz' restituerede overfor versionen fra 1642-udgaven): M. CL. GERTZ (udg.): *Scriptores minores historiae Danicæ medii ævi*. Vol. 1. København 1970 (repro-tryk af udg. fra 1917-18). s.94-140; Gertz' fordanskning: M. CL. GERTZ (udg.): *Sven Aggesøns Historiske Skrifter*. København 1967 (fotografisk genoptryk af udg. fra 1916).

⁷ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.77 og 80.

⁸ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.19f.

⁹ BJARNI GUÐNASON (udg.): *Íslenzk fornrit* (Bind XXXV) *Danakonunga sögur*. Reykjavík 1982. s.CLXXIXff.

¹⁰ *Danakonunga sögur* s.234.

¹¹ *Danakonunga sögur* s.189.

Svend Aggesens danskhed

hove, fremgår flere steder. For det første nævner han, at ærkebiskop Absalon, med hvem Sven har talt om sit historiske værk, har gjort ham opmærksom på, at én af hans *hirdfæller* (*contubernalis*), nemlig Saxo, også – og »vidtløftigere i finere Stil« – er i gang med at fremstille kongernes bedrifter¹². Desuden bryster Sven sig af mange gange med egne øjne at have set Valdemar den Stores smukke dronning Sofia¹³. Endelig nævner Sven, at han – ganske sikkert som hirdmand – var vidne til, dels at ærkebiskop Absalon jævnedede den vendiske by Jomsborgs mure med jorden¹⁴, dels at den vendiske hertug Bugizlav hylkede kong Knud VI som sin lensherre¹⁵.

Sidstnævnte begivenhed er i øvrigt også den sidste Sven beretter om. Den fandt sted ud for Vendens kyst i 1185. Efter alt at dømme har Sven færdiggjort sin danmarkshistorie ret snart herefter.

Det nationale "vi"

Sven Aggesen angiver i fortalen til sin danmarkshistorie, at han vil berette om danernes konger og stormænd. Eller rettere: Han siger ikke »Danernes«; han siger »vore egne« (*nostri reges seu principes*)¹⁶. Hermed er noget meget væsentligt også sagt – Sven skriver som én landsmand til en anden. Han har identificeret sig med den kollektive enhed, der deler historie om fælles konger og stormænd, og han regner med, at læseren vil gøre det samme. Snart efter lader Sven sin egentlige fortælling begynde således¹⁷:

Skjold var, efter hvad jeg har bragt i Erfaring, den første, der styrede Danerne [*Dani*](...).¹⁸

¹² *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.66f.

¹³ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.86f.

¹⁴ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.56f.

¹⁵ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.87.

¹⁶ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.33. Samt: *Scriptores minores*... s.94.

¹⁷ Kursiverede ord i skarp parentes anbragt efter udvalgte ord og begreber i Gertz' oversættelse er ord anvendt i den latinske originaltekst (angivet i nominativ/opslagsform eller i den form en evt. præposition tilsiger); Ikke-kursiverede ord i citationstegn angiver et direkte citat (og står således ikke nødvendigvis i nominativ). Ligeledes er de kursiverede ord i parentes anbragt i selve afhandlingen angivet i nominativ/opslagsform. I øvrigt er stavemåden normaliseret således, at hvor der i den latinske tekst overalt er anvendt *u* i stedet for det normale *v*, er der i min gengivelse anvendt *v* (fx "Slavi" i stedet for "Slau").

¹⁸ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.36. Samt: *Scriptores minores*... s.96.

Adam Wagner

Allerede her bringes folkenavnet *Dani* på banen. Det bliver klart, at ”vore konger”, som Sven jo ville berette om, må være dem, der styrede danerne; ”vi” er altså danerne.

Ligesom Sven henviser til forgængerne (nemlig *prisci*, der blot betyder ”de gamle”), på hvis tid Skjold levede, lader han forstå, at det er af hensyn til »vore Efterfølgere« (hvad der mere præcist kunne være oversat til ”vore efterkommere” eller ”vor efterslægt”, da den latinske tekst har *posterii nostri*, hvilket indebærer et slægtskabsforhold), at han har besluttet at nedskrive de danske kongers historie¹⁹. Sven har dermed den grundlæggende nationale opfattelse at tilhøre en folkelig enhed, danerne, der som sådan er en historisk aktør fra fortid over nutid til eftertiden. At dette ”vi” ikke alene defineres af de fælles konger men også af sproget, antydes ved, at Sven kalder det middelalderdanske sprog, hvormed han af og til gengiver et ord, for »vort Almuemaal« (*nostrum vulgare*)²⁰. Det almindelige danske sprog har Sven altså betragtet som noget, han havde tilfælles med sine danske landsmænd.

Folket som den grundlæggende enhed

Kongerne, Sven Aggesen beskriver, er nationale forstået på den måde, at de er det danske folks konger. Folket fremstilles som kongemagtens grundlag bl.a. det sted, hvor Sven beretter om kongehyldning i tidligere tider:

Dog bør jeg ikke lade det uomtalt, at hos vore Forfædre herskede fra gamle Dage denne Skik, at hele Danernes Vrimmel [*Danorum universa turba*] strømmede sammen paa Isøre for at sætte deres Konger paa Thronen; Hensigten dermed var, at Kongernes Udnævnelse skulde straae i Glans just ved, at den skete med alles Samtykke.²¹

En ting er selvfølgelig, at det af teksten fremgår, at tingene ikke foregik sådan på Svens egen tid, en anden er, om det overhovedet foregik sådan tidligere, men det vigtigste er her naturligvis at slå fast, at Sven beskriver

¹⁹ Til de foregående oplysninger: *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.34 og 35. Samt: *Scriptores minores...* s.94 og 96.

²⁰ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.37. Samt: *Scriptores minores...* s.96.

²¹ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.67. Samt: *Scriptores minores...* s.124.

Svend Aggesens danskhed

danerne som en handlende enhed, og at kongerne tilhører danerne og ikke omvendt.

Endvidere beskrives hæren et sted som »Danernes Hær« (*Danorum exercitus*)²² – og altså ikke som »kongens» – ligesom det også er »danerne», der handler, da Sven Tveskæg (af Sven kaldet Tygheskæg) er taget til fange af Harald Blåtands rådgiver P al n e T o k e og ført til Jomsborg i Venden. Her vil venderne have ham dræbt og pint, medens byens »ypperste Mænd« vil have fat i »Danernes Rigdomme« (*opes Danorum*). Bud overbringes da til »Kongerigets Folk« om den ønskede løsesum, hvilken der hurtigt samles sammen til. Endelig kommer venderne (*Slavi*) med den tilfangetagne konge, og »Danerne« (*Dani*) tøver ikke med at ville løskøbe ham. Derfor belønner kongen da også folket ved at give »Danerne« (*Dani*) ret til at bruge skovenes almindinger (til græsning m.v.)²³. I denne historie ses danerne som en handlende enhed; her som et folk, der vil løskøbe sin konge. Historien er national, kan man sige. Dette understreges især af, at det er »venderne», altså et andet folkeslag, der er modspiller.

At venderne vil pine Sven Tveskæg passer i øvrigt godt ind i Sven Aggesens vendiske stereotyp. De fremstilles nemlig som grusomme, og Sven opererer altså her med en art nationalkarakter. Sven taler om »Vendernes vilde Raseri« (*Slavorum effera rabies*)²⁴, »de vilde Vender« (*Slavorum feritas*; egentlig »vendernes vildskab»)²⁵ og »Vendernes Grumhed« (*Sclavorum sevitia*)²⁶.

Kampen mod tyskerne

I Sven Aggesens danmarkshistorie er der især to beretninger, der glimler både ved deres formfuldendtheden båret af Svens engagement og ved deres fylde – de udgør knap en tredjedel af det samlede værk. De to fortællinger handler begge om Danmark, der i en særlig svag tilstand trues sydfra af tyskerne for gennem vågnende dåd at afværge faren. Beretningerne er henholdsvis om kongesønnen U f f e og hans holmgang i grænsefloden E j d e r og om dronning T y r e , der lader D a n e v i r k e

²² *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.57. Samt: *Scriptores minores*... s.118.

²³ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.59f. Samt: *Scriptores minores*... s.120.

²⁴ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.74. Samt: *Scriptores minores*... s.130.

²⁵ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.84. Samt: *Scriptores minores*... s.138.

²⁶ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.87. Samt: *Scriptores minores*... s.140.

Adam Wagner

opføre. Alene historiernes tema samt fremtrædende plads er nok til, at man må karakterisere Svens danmarkshistorie som national. Et nærmere kig på de to fortællinger vil yderligere bekræfte denne antagelse.

Uffes danske kamp

Sven Aggesen beretter om kong Vermund den Kløge, der af alderdom var blevet blind og svækket, medens hans søn Uffe ikke mælede et ord og blot fyldte sig med mad og vin, hvorfor han ikke regnedes for noget. Denne afholdenhed fra tale skyldtes dog ikke manglende evner:

det var paa Grund af det Overmaal af Skam, som paa den Tid var faldet over Danerne [*Dani*], af den Aarsag, at to Daner [*duo Dani*] til Hævn for deres Fader vare dragne til Sverige og dér i Forening havde dræbt deres Faders Drabsmand. Thi ogsaa i hine Tider regnedes det for en vanærefuld Skændselsdaad, om to myrdede en enkelt Mand.²⁷

Bemærkelsesværdigt er det, at skændselsdåden ikke blot lader skam falde over de to danske drabsmænd men tillige ifølge Sven over hele det danske folk; danerne er i den grad regnet for en enhed, at skammen er kollektiv. Også Uffes vellevned er et resultat af denne skam, for han lever godt for at kunne holde sig sund og rask til den dag, hvor skammen ved dåd kunne aftvættes.

Pga. Danmarks tilsyneladende svaghed med en oldingekonge ved magten trues riget sydfra:

Da nu Rygtet om denne hans Skrøbelighed havde bredt sig vidt omkring til Egnene hinsides Elben, bovnede det tyske Hovmod [*Teotonica superbia*] op i sin Oplæstheds Svulst [*elationis turgiditate*], eftersom det jo aldrig kan lade sig nøje med sine egne Grænser, og Kejseren opæggede sit Vanvids Raseri mod Danerne [*Dani*], da han havde faaet Udsigt til at vinde sig et nyt Scepter ved at erhverve sig Danernes Kongerige [*Danorum regnum*].²⁸

²⁷ Sven Aggesøns Historiske Skrifter s.37. Samt: *Scriptores minores*... s.98.

²⁸ Sven Aggesøns Historiske Skrifter s.38. Samt: *Scriptores minores*... s.98.

Svend Aggesens danskhed

Af denne beskrivelse kan læses en del. Bl.a. ses det, at der her ikke blot står to konger eller to riger over for hinanden men også to folkeslag. Det tyske står over for det danske. Den tyske kejser vender sin vrede mod ”danerne”, ligesom det kongerige, han søger at vinde, er ”danernes”; riget defineres her ved folket. Endelig viser Sven tydeligt og klart at have en opfattelse af noget særligt tysk – og det er ikke rare ting: Tysk hovmod i opblæst svulst og kejserens vanvids raseri; i øvrigt lærer vi, at dette tyske hovmod ”aldrig” kan nøjes med egne grænser. Et tysk karaktertræk som man altså må antage, Sven også mener at kende fra sin egen tid.

Videre hedder det hos Sven:

Der bliver da afsendt kejserlige Ordonnanser, som skulde overbringe den hovne Fyrstes Befalinger til Danernes nysnævnte Konge [*Danorum rex*], nemlig Vermund, og foresætte ham Valget mellem to Ting, af hvilke dog ingen Del var god at vælge; han bød ham nemlig enten afstaa sit Rige til det romerske Kejserdømme²⁹ og udrede Skat, eller at lede efter en Stridsmand, som duede til at indlade sig i Tvekamp om det med en af Kejsersens Kæmper.³⁰

Ligesom kongeriget er danernes, kaldes Vermund her ”danernes konge”. Folket er altså grundlag for både kongemagt og rige. Det skal måske bemærkes, at det ikke i den latinske tekst men kun i den danske oversættelse hedder, at Vermund kan vælge at afstå ”sit” rige; i den latinske tekst står blot *regnum*, ”riget”.

Dette bud fra den tyske kejser gør naturligvis kong Vermund nedtrykt, idet han jo hverken mener sig selv eller sin søn i stand til at kæmpe og således ingen udvej kan se. Kongen samler et ting med stormænd og folk fra hele landet, og så »fremstillede Kongen dér Tyskernes [*Alamanni*]³¹ hovmodige Krav [*ambitio*]³². Atter viser Sven

²⁹ Sven viser her sin opfattelse af det Tysk-romerske Rige som en umådelig gammel statsdannelse, idet det jo her eksisterer på Vermunds tid, der ifølge Svens danmarkshistories indre kronologi burde have levet et par hundrede år før Harald Blåtand, på hvis tid det Hellige romerske Rige i virkeligheden grundedes, da den tyske kong Otto I lod sig krone som kejser.

³⁰ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.38. Samt: *Scriptores minores*... s.98.

³¹ Sven veksler mellem den om tyskerne almindelige benævnelse ”Teutonici” og den måske franskinspirede ”Alamanni”.

³² *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.39f. Samt: *Scriptores minores*... s.98.

Adam Wagner

ved sit ordvalg, at han sætter lighed mellem folk og hersker; denne gang mellem tyskerne og deres kejser³³, idet kejserens krav jo uden videre kaldes ”tyskernes krav”. Ved det indkaldte ting tager Uffe pludselig ordet, og Sven lader ham tale således:

Lad ikke Udæskernes Trusler røre os; thi den tyske Hovenhed [*Teotonica turgiditas*] er det Væsen [*conditio*] medfødt [*innatus*], at de prale med Svulst i Ord og forstaa at kyse klenmodige og svage Folk [*pusillanimes et imbecilles*] med Truslers Blæst. (...) for at jeg endog (...) ene Mand kan gaa i Døden for vort Rige [*pro regno*]³⁴.

Atter fremføres den tyske stereotyp: Tyskerne praler og truer de »klenmodige og svage«³⁵, og dette hævdes endog at være dem medfødt! De nationale skel er trukket hårdt op. Helten Uffes vilje til at dø for riget er dog, hvad der i sidste ende redder det, da Uffe kæmper mod både kejserens søn og en af hans kæmper. De mødes på en ø,

der laa midt i Floden Ejder, for at Kæmperne, adskilte fra begge Forsamlinger, ikke skulde kunne nyde nogen Hjælps Støtte. Tyskerne [*Teotonicici*] lejrede sig da hinsides Flodens Bred i Holsten [*ultra fluminis ripam in Holzatia*], Danerne [*Dani*] derimod tog Plads hist og her paa denne Side af Strømmen [*citra amnem*].³⁶

Igen bruges folkeslagenes navne – tyskere og daner – til at identificere de to sider, der her nærmest er opstillet som tilskuere til en idrætskamp med to landshold. Svens egen tilknytning til det danske fremgår i øvrigt atter ved hans betegnelse af Ejders nordlige bred: »denne side af Strømmen«.

Dette indtryk af, at sammenstødet mellem de tre kæmpende repræsenterer en kamp mellem de to folk, understreges yderligere, fx da Uffe udæsker den tyske kæmpe og opfordrer ham til ikke at nøle med

³³ På Svens tid levede der flere ikke-tyske folkeslag i kejserriget, men set fra nord var det ganske naturligt udelukkende at opfatte det som tysk, hvilket Sven så overfører til sagntiden. Først i det 15. århundrede kaldtes riget officielt ”Det hellige romerske Rige af den tyske nation”.

³⁴ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.40. Samt: *Scriptores minores*... s.100.

³⁵ Eller ”forsagte og svagelige” som der egentlig står uden tilføjelsen ”Folk”.

³⁶ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.42. Samt: *Scriptores minores*... s.102.

Svend Aggesens danskhed

»ogsaa for Danerne at klarlægge den berømmelige Færd, som du forlængst har ladet Tyskerne [*Alamanni*] se.«³⁷ Eller da Uffe sprænger sit første sværd i to stykker ved et hug mod den tyske kæmpes hjelm:

Det havde til Følge, at Tyskernes Hærflok [*cohors Teotonicorum*] brød ud i larmende Jubelraab, medens derimod en sukkende Mumlen lød fra Danernes Skare [*Danorum phalanx*], som kuedes svart ned af Haabløsheds Sorg.³⁸

Enden bliver, som det turde være bekendt, at Uffe nedhugger begge de tyske med Vermunds gamle sværd.

Og idet han saaledes stod ene Mand som Sejrherr over to, aftvættede han paa saare glimrende Maade den Vanryspilet, der for mange Tider siden var sat paa Danerne [*Dani*]. Tyskerne [*Alamanni*] maatte med Beskæmmelsens Blu, og efter at deres Truslers svulne Hovenhed var slaaet ned, vandre tilbage med deres egne til deres eget [*cum propriis ad propria*](...).³⁹

Således fremhæves atter den kollektive skam, det danske folk havde pådraget sig ved to folkefællers misdåd, ligesom tyskernes trusler og hovenhed atter slås fast. Tyskerne som en egen for Sven fremmed gruppe understreges atter nu ved ordene "egne" og "eget" – selvfølgelig en understregning af at de havde forsøgt at vinde Danmark, som jo er "vort".

Tyre og danernes frihed

Også fortællingen om dronning Tyre er fortællingen om en svag konge nemlig Gorm Løghæ, dvs. den Dvaske (d.e. Gorm den Gamle), der kun hengiver sig til nydelse og druk. Om dronning Tyre derimod ved Sven intet andet end godt at sige. Både hendes ynde og klogskab, der lignes med Odysseus' snilde, roses i høje toner. Men igen reagerer den tyske kejser aggressivt, da han erfarer den danske konges svaghed:

³⁷ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.43. Samt: *Scriptores minores*... s.104.

³⁸ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.44. Samt: *Scriptores minores*... s.104.

³⁹ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.45. Samt: *Scriptores minores*... s.104.

Adam Wagner

Da nu Kejseren havde erfaret dette, blussede groft Begær [*atrox aviditas*] op i hans hovmodige Sind [*insolens animus*], saa at han gjorde et Forsøg paa at sætte Riget i Fare for at plettes af Vanære; han prøvede nemlig paa at hilde den ovenfor omtalte Dronnings Kyskhed i sine Forlokkelsers Garn.⁴⁰

Atter engang står den tyske kejser med groft begær og hovmodigt sind som truslen: Den kyske dronning Tyre vil han forlokke, så riget derved vil blive tilsmudset. Kejseren vil nemlig have hende til at svigte kong Gorm og lade hende blive kejserinde, og da Danmark ifølge Sven på det tidspunkt var Tyskland skatkyldigt, mente kejserens sendemænd, det var et godt tilbud. Tyre foregiver at ville gå ind på tilbuddet men besnakker med snilde sendemændene. Hun får dem nemlig til at viderebringe kejseren det forslag, at Danmark eftergives tre års skat til Tyskland. Tyre foregiver at ville bruge midlerne til at redde sit ry ved at frikøbe sig for den kritik, der jo uvægerlig vil fremkomme, hvis hun går ind på kejserens tilbud og derved bliver ægteskabsbryderske⁴¹. Kejseren går ind på hendes forslag men kræver danske gidsler udleveret. Tiden og pengene, Tyre herved har vundet, anvendes dog helt anderledes end lovet. Tyre går uførtrodt i gang med at lade Danevirke opføre:

Imidlertid udsendte Dronningen den Kundgørelse over hele Kongeriget, at alt Folket fra Riget i dets Helhed [*totius regni universus populus*] skulde være stævnet sammen, og de skulde forsamle sig paa een Plet i Nærheden af Slesvig, for at alle de, der havde Hjemsted i Riget [”ipsi omnes, quorum in regno essent domicilia”], selv med egne Hænder kunde stræbe at arbejde paa, at der i største Skynding kunde blive bygget et fast Forsvarsværk.⁴²

Forsvaret gøres til en folkesag, hvor alle rigets indbyggere tager del. Rigets indbyggere indgår i samlet flok i forsvaret mod presset fra

⁴⁰ Sven Aggesøns Historiske Skrifter s.48. Samt: *Scriptores minores*... s.108.

⁴¹ Sven Aggesøns Historiske Skrifter s.50.

⁴² Sven Aggesøns Historiske Skrifter s.51. Samt: *Scriptores minores*... s.112.

Svend Aggesens danskhed

Tyskland. Opførelsen af Danevirke bliver her en ægte patriotisk handling.

Videre hedder det om Tyre:

Saaledes opførte hun da først af alle hint saare herlige Værk, som i senere Tider altid har ydet de ligesom ved et Hegn omgærdede Daner [*Dani*] det sikreste Værn mod Tyskernes Raseri [*Teotonica rabies*].⁴³

Måden, hvorpå Sven omtaler Danevirke, er yderst interessant. Danevirke fremstilles ikke som blot og bart et kongens eller rigets forsvarsværk men som et beskyttende hegn om danerne til værn mod det åbenbart for Sven indiskutable tyske raseri. Tyre fortsætter værkets opførelse:

Imidlertid drev Dronningen med forstærket Iver paa det paabegyndte Værk, og saaledes gjorde en Kvindes Snedighed den tyske Oplæsthed [*Teotonica turgiditas*] til Spot. Men da saa (...) det snildt anlagte Værks Bygning var fuldendt (...), gav de det saare herlige Værk Navn og kaldte det *Danavirke* [”Danavyrki”], fordi det var blevet udført og fuldendt ved Danernes Sved [*Danorum sudor*]; og Dronningen ved hvis fremragende Snildhed Danernes Frihed [*libertas Danorum*] er bleven vunden for alle Tider, kaldte de, aabenbart ikke ufortjent, men fuldt ud med Rette, ”*Tyre, Danmarks Pryd*”.⁴⁴

Dronning Tyres tilnavn⁴⁵, Danevirkes navn og begrundelsen herfor (»ved Danernes Sved«) og hele formålet med møjen nemlig »Danernes Frihed« må siges at rumme ikke så lidt nationalbevidsthed. Stammede en sådan beskrivelse fra det 19. århundrede og ikke fra middelalderen, ville den straks blive sat i forbindelse med ”den gryende nationalfølelse”.

Tyres snedige træk gør, at tyskerne ikke kan true Danmark, hvorfor Tyre lader de tyske sendemænd få følgende besked:

Og for nu at slutte med et kort Fyndord, saa vil jeg øjeblikkelig frigøre Danerne [*Dani*] for Skattepligtens

⁴³ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.52. Samt: *Scriptores minores*... s.112.

⁴⁴ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.53f. Samt: *Scriptores minores*... s.114.

⁴⁵ Der jo også kendes i formen *Danebod* efter indskriften på den mindste sten i Jelling-monumentet.

Adam Wagner

Trældomsaaag [?"a tributarie seruitutis iugo"], idet jeg aldeles ikke vil vise eder nogen underkastelsens Ærbødighed.⁴⁶

Herefter lader tyskerne naturligvis de danske gidsler dræbe:

men hun [d.e. Tyre] havde anset det for bedre at frikøbe hele Riget [*regnum*] for Trældom ved nogle faa Menneskers Død end at trælle sig til Døde for Udlændinge ["quam extraneis ad *interstinctionem famulari*"].⁴⁷

Der er således ingen tvivl om, at skattepligt til udlandet betragtes som trældom for danerne. Rigets frihed er danernes frihed; der er altså overensstemmelse mellem de to begreber. I øvrigt er det interessant, at danerne er klar til at arbejde hårdt på dronningens bud – ved Danevirke – mens det at betale skat til, dvs. trælle for, udlændinge er uhørt: En klar national frihedstrang.

Den manende fortid

At beretningen om Tyre har appelleret til samtiden, anes af tekstens henvisninger til Danevirkes samtidige aktualitet: Tyre opførte »først af alle« værket, »som i senere Tider altid« har beskyttet danerne (se ovenfor). Da Sven Aggesen skrev sin tekst, var det kun godt 20 år siden, Valdemar den Store havde påbegyndt opførelsen af Valdemarsmuren, der blev fuldendt i Knud VI's regeringstid⁴⁸. Sven tjente som nævnt dem begge, og hans voldsomme understregning af de tyske aggressioners nærmest evindelige trussel mod danernes rige og frihed må også ses som en kommentar til hans egen tid, idet Valdemar den Store i 1162 havde måttet aflægge lensed til kejseren. Kort tid herefter påbegyndte Valdemar så udvidelsen af det gamle Danevirke, hvilket først og fremmest måtte tjene til værn mod tyske angreb. Herom skriver Sven: »Endelig var den tredje [Bedrift] den, at han først udbedrede Danevirke ved en Teglstensmur; dog maatte han, hindret ved

⁴⁶Sven Aggesøns *Historiske Skrifter* s.55. Samt: *Scriptores minores*... s.116.

⁴⁷Sven Aggesøns *Historiske Skrifter* s.55. Samt: *Scriptores minores*... s.116.

⁴⁸Se fx: JØRGEN KÜHL: *Danevirke. En introduktion til voldanlæggets historie*. Flensborg 1998. s.38f.

Svend Aggesens danskhed

Døden, efterlade dette Værk ufuldendt.«⁴⁹ Kejseren ville i 1184 også have Valdemars søn og efterfølger Knud VI til at aflægge lensed, men han nægtede dog, hvilket han til dels kunne tillade sig pga. den tryghed Danevirke bød på. Når Sven ikke direkte trækker en parallel fra Knud til historierne om Uffe og Tyre, kunne det skyldes, at Danmarks stilling endnu kort efter 1185 var usikker i forhold til Tyskland. Havde Sven i sit værk gjort alt for meget ud af, at også Knud havde sikret danernes frihed og budt tyskens frække krav trods, ville det jo være endnu mere pinligt for Knud end ellers, hvis han efterfølgende alligevel måtte bøje sig for kejsermagten. Så var det bedre blot at lade sin mening skinne igennem i sagnhistorien. Ingen i Svens samtid har kunnet misforstå meningen alligevel.

Det må efter en gennemgang af Sven Aggesens kortfattede danmarkshistorie stå klart, at her er tale om en national beretning. Verden består ifølge denne middelalderlige historiker af folkeslag, der handler i forhold til hinanden. Disse folkeslag har bestemte karaktertræk. De har også riger og herskere. Sven regner sig uden tøven til danerne og skriver sit eget folks historie, som ofte har drejet sig om at holde danerne fri af tysk overherredømme og i sikkerhed for vendisk grumhed. I al sin tyskfjendtlighed og begejstring for store danske skikkelser, der på den ene eller anden måde har reddet danerne og deres rige fra farer, må Sven Aggesen siges at være meget nationalt bevidst. Til de i indledningen anførte citater (Østergård, Nyholm) må man i hvert fald sige: Sven spilder under ingen omstændigheder mange ord på at identificere sig med tyske standsfæller, ligesom det ikke er et kosmopolitisk sind, der præger fortællingen, og at han skulle være ubekendt med nationale forestillinger og alene tænke på sin fyrste og religion, ville i hvert fald være en forvrøvlet påstand.

⁴⁹ *Sven Aggesøns Historiske Skrifter* s.84. De to andre bedrifter var hhv. at tvangskristne rygboerne og at opføre et vagttårn af brændte sten på Sprogø; ganske givet til værn mod vendiske sørøvere.

Adam Wagner

Appendiks 1

- BEUMANN, HELMUT og WERNER SCHRÖDER (udg.): *Aspekte der Nationenbildung im Mittelalter. Ergebnisse der Marburger Rundgespräche 1972-1975*. Sigmaringen 1978.
- BJØRN, CLAUS m.fl. (red.): *Nations, Nationalism and Patriotism in the European Past*. København 1994.
- DANN, OTTO (red.): *Nationalismus in vorindustrieller Zeit*. München 1986.
- FORDE, SIMON m.fl. (red.): *Concepts of National Identity in the Middle Ages*. Leeds 1995.
- HASTINGS, ADRIAN: *The Construction of Nationhood. Ethnicity, Religion and Nationalism*. Cambridge 1997.
- SMITH, ANTHONY D.: *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford 1986.
- SMITH, ANTHONY D.: *National Identity*. St Ives 1991.
- TIPTON, C. LEON (red.): *Nationalism in the Middle Ages*. USA 1972.
- ZIENTARA, BENEDYKT: *Frühzeit der europäischen Nationen. Die Entstehung von Nationalbewußtsein im nachkarolingischen Europa*. Münster 1997 (Polsk originaludg. Warszawa 1985).

Appendiks 2

- ALBRECTSEN, ESBEN: 'Dannevirke'. I: CARSTEN DUE-NIELSEN m.fl. (red.): *Danmark i syv sind. Tusind års dansk udenrigspolitik*. Haslev 2000. s.9-18.
- ALBRECTSEN, ESBEN: '700-1523'. I: CARSTEN DUE-NIELSEN m.fl. (red.): *Dansk udenrigspolitik historie (Bind 1) Konger og krige. 700-1648*. Haslev 2002. s.13-215.
- DAHLERUP, TROELS: 'Danish National Identity, c.700-1700'. I: CLAUS BJØRN m.fl. (red.): *Nations, Nationalism and Patriotism in the European Past*. København 1994. s.56-67.
- DAHLERUP, TROELS: 'Omkring en dansk identitetsfølelse i middelalderen'. I: PER INGESMAN og BJØRN POULSEN (red.): *Danmark og Europa i senmiddelalderen*. Gylling 2000; s.30-38.

Svend Aggesens danskhed

- FELDBÆK, OLE: 'Danmark i tusind år?' *Skalk* nr. 1 1996. Århus 1996. s.20-29.
- FELDBÆK, OLE: 'A Medieval Danish Identity?' I: BRIAN PATRICK MCGUIRE (red.): *The Birth of Identities. Denmark and Europe in the Middle Ages*. Viborg 1996. s.127-134.
- FRIIS-JENSEN, KARSTEN: 'Middelalderens Danmark og det romerske imperium'. I: OTTO STEEN DUE og JACOB ISAGER (red.): *Imperium romanum. Realitet, idé, ideal* (Bind 2) *Fra middelalder til oplysningstid*. Århus 1993. s.187-203.
- KNUDSEN, ANDERS LEEGAARD: 'The Use of Saxo Grammaticus in the Later Middle Ages'. I: *The Birth of Identities*. s.147-160.
- KNUDSEN, ANDERS LEEGAARD: 'Interessen for den danske fortid omkring 1300. En middelalderlig dansk nationalisme'. *Historisk Tidsskrift* 100:1. København 2000. s.1-34.
- LARSEN, METTE BRØNSERUD: 'National identitet i dansk senmiddelalder?' *Historie* bd. 2 1998. Viborg 1998. s.320-332.
- MCGUIRE, BRIAN PATRICK: 'Archbishop Eskil and Danish Identity'. I: *The Birth of Identities*. s.189-211.
- OLSEN, THORKIL DAMSGAARD: 'Oldtid og Middelalder. Før 1536'. I: FLEMMING LUNDGREEN-NIELSEN (red.): *På sporet af dansk identitet*. Viborg 1992. s.17-41.
- OUSAGER, ASGER: 'Nationernes denationalisering'. *Scandia. Tidsskrift för historisk forskning* bd. 60:1. Lund 1994. s.45-63.
- WAGNER, ADAM: 'Dansk identitet i den tidlige middelalder'. *Sagnir. Tímarit um söguleg efni* 21. årg. 2000. Reykjavik 2001. s.68-78 (også lagt på Nomos' hjemmeside: www.nomos-dk.dk/midgaard/Wagner2.htm).